

La identitat, naturalment

RAMON MONTON

Pensar en nosaltres mateixos és el principal constituent de la identitat personal. [...] Fins i tot en cas de bogeria, l'extinció del pensament es produeix, simultàniament, tautològicament, amb la cessació de l'ego.

(George Steiner)

Estim Catalunya perquè té un passat de lluita incansable per la llibertat.

(Biel Majoral)

En prendre possessió del seu càrrec, el conseller Tresserras va declarar en *La Vanguardia*, com si es volgués fer perdonar per segons qui, que no faria una política cultural identitària i que tindria una «visió àmplia, inclusiva i oberta de la cultura». Segons les Nacions Unides, «els béns culturals transmeten idees, símbols i formes de vida i són una part intrínseca de la *identitat* de la comunitat que els produeix» (PNUD, *Informe sobre desenvolupament humà, 2004*, p. 97), i un document del Parlament Europeu (*Cultural Policies in the EU Member States, 2002*) determinava que la cultura és un element bàsic de la *identitat* nacional, de manera que la visió del conseller és, si més no, problemàtica, sobretot si acaba traduint-se en una política cultural «cosmopolita» com la que ja coneixem a Barcelona, la qual, en nom de l'obertura, la universalitat i la modernitat, margina vergonyosament la cultura catalana. El comentari més punyent i encertat que he llegit sobre aquestes declaracions és el de Patrícia Gabancho en el llibre *El preu de ser catalans* (Metèora, 2007):

«Potenciar la cultura catalana seria identitari, una paraula que avui campa pels mitjans de comunicació amb una fre-

qüència abusiva. [...] Un bon conseller li hauria dit [al periodista]: a veure, noi, aclarim-nos. Per què la cultura espanyola no és identitària i la catalana sí? Què vols dir quan dius identitari? És identitari o no, parlar castellà a l'àrea metropolitana? I quan el periodista entengués que l'adjectiu *identitari* és avui una andanada política carregada d'intencions, i llançada sempre en la mateixa direcció, llavors podria respondre què pensava fer amb la cultura del país» (o.c., p. 160).

Un subordinat del conseller de Cultura, Antoni Lladó, director de l'ICIC (Institut Català d'Indústries Culturals), encara va anar més lluny i va afirmar, en el mateix diari¹, que cultura catalana també és la que fa una persona que acaba d'arribar a l'aeroport des de qualsevol lloc del món, que música catalana és la que es fa a Catalunya «sense distincions» i que s'han de potenciar sobretot el jazz i el flamenc, mentre que «el límit extrem de l'arc seria la cultura tradicional». D'això se'n diu *política continuista*, un triomf rotund de les tesis del Foro Babel i de l'anticatalanisme insidiós de *El País*²; però penso que, amb més imaginació i claredat d'idees (identificant objectius³, des d'una perspectiva autocen-

trada, i dirigint les polítiques cap a l'acompliment d'aquests objectius) i amb menys inèrcies, ni fatalisme *pragmàtic* ni pors atàviques davant l'*statu quo* i els poders fàctics que siguin, la situació pot canviar. Allò que no podem fer és consentir a tot el que ens va passant i restar de braços plegats mentre el nostre govern aplica la doctrina Montilla (si no parlem d'un problema, el problema no existeix; *ergo* a Catalunya no hi ha conflicte identitari) i el patriotisme à la Carod (que ara diu que hem d'agitar menys banderes i fer més carreteres⁴), permetent, doncs, que es vagi imposant aquesta coneguda cançó de l'enfadós: que cultura catalana és qualsevol cosa vagament cultural que es faci a Catalunya. Si és així, llavors ja hem begut oli. I, com que jo vull parlar de *cultura catalana* i vull pensar en altres coses que no siguin el flamenc (que és cultura andalusa), haig de dir que molt sovint em ve al cap la sardana.

El dia 20 d'abril, en un acte al Parlament de Catalunya per a commemorar el centenari de *L'auca del senyor Esteve*, una nodrida representació de parlamentaris en va llegir fragments (fins i tot ho van fer els del PP i de Ciudadanos) i l'Orquestra de Cambra de l'Em-

1. *La Vanguardia*, 3-4-07.

2. L'activitat intoxicadora d'aquest i altres diaris espanyolistes a Catalunya em fa pensar en allò que Sándor Márai va anomenar, parlant de l'estalinisme, «estratègia de la teranyina», o *rentatge de cervell col·lectiu*, que converteix en natural el que abans era inconcebible (veg. Sándor Márai, *¡Tierra, tierra!*, Salamandra, 2006), o en la «banalització del mal» que esmenta Agustí Pons dins *Temps indòcils* (Angle, 2007): «La banalització del mal comença per un procés d'irresponsabilització davant d'una situació política injusta. [...] De la passivitat a l'aquiescència i a la col·laboració, més o menys lúcida o interessada, amb la ignomínia hi ha un sol pas» (o.c., p. 184).

3. Si acceptem que cultura és el conjunt d'eines materials i simbòliques que utilitza una comunitat per a aconseguir els seus objectius (o les manifestacions tangibles i intangibles dels valors d'aquesta comunitat), i que un dels objectius/valors que ha guiat històricament els catalans és la lluita per la pròpia llibertat (ens ho van recordar Lou Reed

i Patti Smith en un recital poètic a Nova York, organitzat per l'Institut Ramon Llull!), tindrem una aproximació vàlida a allò que implica ser catalans. El fet que des de Nova York ho vegin més clar que nosaltres pot voler dir: 1) que ells no estan intoxicats com molts conciudadans nostres i no han perdut (atenció, que això és molt gros!) el contacte amb la nostra tradició i la nostra història; 2) per circumstàncies polítiques i sociolingüístiques, el català ha estat contaminat amb connotacions negatives; hem de repolititzar la nostra llengua, aconseguir que deixi de ser pròpia d'una «cultura de la derrota» i que recuperi la seva condició natural de part d'un projecte *realment* integrador, el de la nostra llibertat nacional.

4. Una candidata «no nacionalista» a les eleccions escoceses del mes de maig va declarar: «La prioritat d'Escòcia és millorar la sanitat, l'educació, el transport, la lluita contra la criminalitat, no [pas] celebrar un referèndum d'independència» (*Avui*, 4-5-07). Sembla mentida com s'assemblen els unionistes de tot arreu!

Cobla Pirineu. Pi de les Tres Branques (Berguedà), any 2006

podrà va interpretar unes quantes composicions d'autors catalans. Tot tenia un to anodí i protocol·lari fins que el director de l'orquestra, saltant-se el guió i interpel·lant els nostres parlamentaris, els va cridar (sí, els va cridar): «Feu alguna cosa per la sardana, la sardana s'està morint!». No tinc notícies que res hagi canviat substancialment des d'aleshores; però, més que *salvar* la sardana, tenim l'oportunitat de promocionar-la sense complexos a nivell intergeneracional, nacional, internacional i acadèmic (us imagineu una càtedra de sardanologia amb estudiosos estrangers que vinguin a investigar la nostra dansa?). No vull entretenir-me a analitzar experiments musicals com el de Santi Arisa i la seva «sardanova» o meravelles com sentir la Dharma tocar amb una cobla al Palau de la Música Catalana, però són indicis de per on podria anar l'ampliació de l'espectre musical sardanístic. Caldria aconseguir-ne una revifada i una popularitat entre el jovent com la de les colles castelleres, de grallers i de diables. Vista amb objectivitat, la sardana té unes característiques ideals per a ser promocionada en el món actual, perquè, dins unes normes i una paritat de gènere exemplar, no és jeràrquica, és una dansa oberta, tothom té dret a participar-hi, i és essencialment democràtica. No cal dir que en ella poseïm un patrimoni cultural de la humanitat susceptible de ser reconegut i difós per la Unesco.

També deia Tresserras, en la mateixa entrevista, que «la història no es pot canviar». Aquesta afirmació és, a més d'alarmant (¿implica una renúncia a establir prioritats i posar en marxa polítiques compensatòries de discriminació positiva, deixa la *nostra* cultura en mans del «mercat»?), profundament antihistòrica, perquè la història és intrínsecament canviant, com les fronteres i la distribució territorial de les llengües. D'altra banda, obvia que el futur també és història, que ens convé orientar-lo activament devers la satisfacció dels nostres interessos, perquè si, per contra, lliurem el futur a la seva pròpia inèrcia, aquest es limitarà a registrar la nostra desaparició⁵. Parlant així, Tresserras delata un presentisme molt habitual en les declaracions dels polítics malintencionats o que no es volen *complicar la vida*, perquè ja han assumit com a *normals* l'expropiació cultural i identitària, les construccions hegemòniques i els estats d'opinió fabricats pels colonitzadors (diguem-ho entre nosaltres: «Queda lleig *ser identitari*, si *identitari* vol dir *català*»).

Un de tants debats vius actualment és el de la continuïtat escolar i mediàtica de l'*analfabetisme nacional*. Tenint en compte que la memòria és una reconstrucció per a donar sentit i significat a la nostra realitat present, quin sentit tindrà el nostre present si no tenim memòria i ens limitem a acceptar resignadament les coses «tal com són»?

Un present sense sentit, fins i tot pot arrossegar al no-sentit un passat històric que en tenia. El llenguatge és una eina que fa de mitjancera entre la realitat i nosaltres (fa poc he sabut que, mentre que als nens castellans abandonats els posaven de cognom Expósito, els catalans rebien el de Deuloféu: què us diu això, de l'esperit de la llengua?) i, amb les paraules, creem mons psicològicament tan reals com els físics. Per tant, si la cultura i el llenguatge en bona part creen la realitat, i les narratives són fons de significat, quina mena de narratives trobem, per exemple, en els nostres mitjans de comunicació? Quin univers semiòtic generen? Quin tipus de missatges ens transmeten? Ho tornaré a dir: derrotistes, mofetes o, quan és necessari, amenaçadors. Des del punt de vista de l'economia, se sap que l'oferta condiona la demanda i, com que, de fet, no treballem amb la realitat sinó amb la *percepció de la realitat*, aleshores una *percepció* de la factibilitat de la nostra emancipació política contribuiria decisivament a fer-la possible (com va passar amb el referèndum per l'autodeterminació de Montenegro, en què la perspectiva de la consulta va disparar els percentatges de partidaris de la secessió). Anàlisis recents⁶ apunten que el perfil de l'independentisme i el del catalanisme tendeixen a identificar-se, la qual cosa ens acosta més que mai a l'escenari de la nostra plena sobirania.

Em va cridar molt l'atenció, el dia 2 de maig, en el debat dels matins de Josep Cuní a Televisió de Catalunya, veure com el notari J.J. López Burniol, reconegut defensor de l'opció «federalista», davant l'evidència que la solució «bilateral» del contenciós Catalunya-Espanya s'estavellaria contra el mur monolític de l'uniformisme espanyol, deia, clarament, que sols ens quedava l'autodeterminació. Però després afegia que, «a causa de les circumstàncies històriques d'aquest país», hi ha una dinàmica establerta entre els polítics catalans de *no dir la veritat* en públic, és a dir, de reconèixer el que pensen en privat però limitar-se a repetir, *quan hi ha roba estesa*, el discurs consensuat (la *veritat canònica*) de la correcció política. Per a anar al fons de la qüestió, una pre-

5. Walter Benjamin va ser qui va escriure que la història l'escriuen els vencedors, i que el progrés, sovint, no és més que una racionalització per a justificar la successió dels vencedors.

6. Veg. Roger Buch, *L'esquerra independentista avui*, Columna, 2007. Jordi Porta, en la introducció, afirma: «Els avatars de les nostres relacions amb l'Estat espanyol han conduït gairebé inevitablement a la convicció que l'única solució [...] era la independència de Catalunya» (p. 11).

gunta pertinent seria: Quants polítics independentistes *en la intimitat* deu haver-hi que, per conveniència, s'amaguen de dir-ho en públic?

La pel·lícula *El coronel Macià* em va fer pensar en una constant de la història contemporània de Catalunya, que podríem resumir així:

- 1) Intents catalans de regenerar Espanya i d'*encaixar-hi*.
- 2) Fracàs d'aquests intents i visió de l'enganyifa que és Espanya per a Catalunya.
- 3) Augment de l'independentisme.
- 4) Cop d'Estat i règim autoritari.
- 5) Intents catalans de regenerar Espanya i *encaixar-hi*, etcètera.

Aquest és el cercle viciós del catalanisme històric, la pauta repetitiva i frustrant, semblant a la condemna infernal de Sísif, que cal superar, deixant enrere els cants de sirena de l'espanyolisme «progressista», que sempre ens reclama que li fem costat per evitar que guanyin «els altres», que són pitjors (Salvador Cot⁷ denunciava en un article «la cantarella tradicional de l'esquerra espanyola, que sol demanar suport incondicional al catalanisme a canvi de no res, sols per evitar que vinguin uns altres que tampoc no donen res, però que són més mal educats», i que «si guanya Zapatero, qui guanya és Zapatero»). Vaua!, ens hem d'acostumar a pensar en nosaltres mateixos (no en la governabilitat de l'Estat espanyol, ni a «aturar el PP»), com els espanyols s'hauran d'acostumar a viure aviat sense nosaltres, posant damunt la taula de la política internacional la voluntat de tenir un Estat propi, perquè s'ha tornat a fer palès que l'Espanya «plural i plurinacional» és una entelèquia de polítics catalans ingenus o acoquinats i demagogos espanyolistes. Ens trobem en una etapa en què tot és cada cop més groller i evident. Hi ha policies espanyols que castellanitzen noms que havien estat catalanitzats en els primers moments de la transició⁸ i treballadors de la RENFE que tracten amb menyspreu co-

Una sardana al Pi de les Tres Branques (Berguedà), any 2006

lonial els usuaris d'aquesta romanalla franquista condemnada a desaparèixer.

Identificar la identitat

Per a entendre-ho millor, portarem les coses a l'absurd i així ens acostarem a la realitat, que d'això es tracta: cremar banderes catalanes a la Plaça Prim de Reus com a part d'una celebració madridista, és cultura catalana?; és «no nacionalisme»?⁹ Des d'una visió antropològica és el resultat d'una definició identitària¹⁰ per oposició (d'uns individus que han optat per *no ser catalans*) que provoca actituds agressives de fonamentalisme espanyolista. I, malgrat tot, continua havent-hi «opinadors» que escampen la idea que això (també) és culpa nostra. Ada Castells, en l'article «Com odiar la pròpia llengua»¹¹, en trobar un adhesiu en un peatge que deia «¿Catalán a la fuerza? Pues va a ser que no», arribava a la conclusió que l'examen del nivell C de català és massa complicat, i que «haver d'empollar variants dialectals que no porten enlloc [...] és la millor manera per acabar odiant el català». Jo penso més aviat que la gent que odia el català no és justament per les «variants dialectals» del

nivell C, i que això de les «variants dialectals que no porten enlloc» seria un bon tema de discussió entre l'Ada Castells i els milions de catalans (de Salses a Guardamar i de Fraga a Maó) que NO SOM barcelonins.

Una amiga artista em va dir que els éssers humans en general ens hauríem de mirar més el melic, perquè «és la nostra primera declaració d'independència». La identitat no és que sigui important i prou: és fonamental. La sensació de pertinença (què fem? / qui som?) dóna cohesió social, i quan algú ens diu «deixa de mirar-te el melic», és com si ens suggerís «deixa de ser tu». La nostra *identitat*, com a catalans, és el que ens permet d'*identificar-nos* col·lectivament (i ser identificats per Lou Reed i Patti Smith) com a nació diferenciada i legitimada, en quant *nosaltres*, l'aspiració a un reconeixement jurídic de la nostra realitat nacional. Parafraçant Fuster, podríem dir que la identitat, si no la fas, te la fan. Allò que ens fa ser com som, tenir uns comportaments, unes aspiracions, una relació específica amb la realitat, un sentit, *allò amb què ens identifiquem*, és la identitat, naturalment. ◆

7. *Avui*, 29-04-07.

8. Veg. la notícia de l'*Avui* del 3-5-2007 que parlava del cas d'un home de Vila-real que, des de l'any 1977, es deia Josep però, després de la renovació del carnet d'identitat, va tornar a dir-se José. En protestar als policies espanyols, li digueren que «abans, les lleis eren més permissives».

9. Em fa angúnia veure alts càrrecs d'ERC caure en la trampa de parlar de «no nacionalisme». El «no nacionalisme» és la coartada hipòcrita que permet, als qui són ciutadans de ple dret d'un Estat-nació constituït, de negar el dret dels membres d'una altra nació a constituir-se com a Estat.

10. «Diguin el que diguin els propagandistes, allò identitària, de debò identitària, és el castellà a Catalunya. La gent parla espanyol com a única llengua o bé per ideologia o bé per ignorància; però les dues actituds estan rubricades pel prejudici, i tot prejudici és identarisme actiu. Hem de reconèixer que l'única cosa que no pot ser identitària en aquests termes a Catalunya és el català, perquè és natural, és el que passava en aquest país des de fa segles i segles» (Patricia Gabancho, *ibid*).

11. *Avui*, 11-6-07.